

ปีที่ ๑๔ | ๑๘๒ | ธันวาคม ๒๕๖๘

สานพลัง

สานพลังปึกแผ่น สร้างสรรค์ นโยบายสาธารณะ

ประมวลวิกฤตการณ์
ภัยพิบัติ ปี ๒๕๖๘

ความพิโรธของธรรมชาติ
ที่ต้องร่วมกันรับมือ

WWW.NATIONALHEALTH.OR.TH

สารบัญ

ฉบับ ๑๘๒ | ธันวาคม ๒๕๖๘

๔ **คุยกับเลขา**
ภัยพิบัติถื่นหน้า :
สร้างวัฒนธรรมวิถีใหม่รับมือภัยพิบัติ

๖ **เรื่องจากปก**
ประมวลวิกฤตการณ์
ภัยพิบัติ ปี ๒๕๖๘
ความพึงพอใจของธรรมชาติ
ที่ต้องร่วมกันรับมือ

๑๖ **สัมภาษณ์พิเศษ**
ผ่าวิกฤตโกลาหล
War Room ภาคประชาชน
พลิกพื้นเมือง 'หาดใหญ่'

๒๔ **สัมภาษณ์พิเศษ**
มหาอุทกภัย 'สตูล'
เมืองที่ถูกปิดตา
วิกฤตหนักไม่แพ้ 'หาดใหญ่'

๓๒ **สัมภาษณ์พิเศษ**
สานพลัง 'ชุมชน'
รับมืออุทกภัย
กระบวนการมีส่วนร่วม
คือคำตอบ

๓๘ **เกาะติด คสช.**
คกก.สุขภาพแห่งชาติ รับทราบ
รายงานนโยบายสาธารณะฯ ปี ๖๘
หนุนรัฐบาล 'จัดการภัยพิบัติ'

๔๒ **ให้ระบบสุขภาพเล่าเรื่อง**
รู้กฎหมายภัยพิบัติ:
สิทธิ หน้าที่ และพลังชุมชน
เพื่อสภาวะที่ยั่งยืน

๔๖ **เกาะรอยโลก**
เสียงของป่าในเวทีโลก :
ชนพื้นเมืองอยู่ร่วมกับป่ากับการมีส่วนร่วม
ในเวที COP30 ประเทศบราซิล

๔๘ **นโยบายสร้างได้**
นโยบายสาธารณะ เสริมความเข้มแข็ง
ระบบจัดการใน 'วิกฤตซ้อนวิกฤต'

๕๐ **คลิปดีต้องดู**
ภัยพิบัติภาคใต้กับทางออกที่ยั่งยืน
ทำอย่างไรให้ความสูญเสียน้อยลง!!?

ภัยพิบัติถ้วนหน้า : สร้างวัฒนธรรมวิถีใหม่รับมือภัยพิบัติ

โลกยุคใหม่ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงมีภัยพิบัติมากมายหลายอย่างเกิดขึ้น รุนแรงรวดเร็ว ซับซ้อน ทั้งจากน้ำมือมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงของภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะที่ใดที่หนึ่ง แต่เกิดขึ้นได้ในทุกที่ ถึงขั้น “ภัยพิบัติถ้วนหน้า” ทุกคนทุกที่ต่างพบเจอ ไม่ว่าจะเป็น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย แผ่นดินไหว ภัยแล้ง โรคอุบัติใหม่ สึนามิ สงครามชายแดน ฯลฯ

เมื่อภัยพิบัติเกิดขึ้น เกิดผลกระทบมากมายสูญเสียทั้งชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สิน อาชีพ รายได้ ผู้ประสบภัยต่างบอกว่า “ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยเจอรุนแรงแบบนี้” “หนักสุดในรอบ ๕๐ ปี” “ฝนหนักสุดในรอบ สองร้อยปี/พันปี” ... นั่นคือเราไม่ได้คาดคิด หรือคาดคิดแล้ว แต่คาดไม่ถึง อยู่บ่อยๆ ทุกครั้งที่เกิดเรื่อง ทั้งที่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

จะรับมืออย่างไรกับภัยพิบัติถ้วนหน้าที่มาแรงแบบนี้

ก่อน-ระหว่าง-หลังเกิดภัยพิบัติ การเตรียมพร้อม การป้องกัน การรับมือเผชิญเหตุ การฟื้นฟูเยียวยา

จะคิดแบบเดิม ทำแบบเดิม ผลลัพธ์ก็เหมือนเดิม มีคนเสียชีวิตจำนวนมาก คนเจ็บป่วย ภาวะสุขภาพจิต PTSD (Post-Traumatic Stress Disorder) ทั้งเครียด ซึมเศร้า ซ้ำตัวตายเพิ่มมากขึ้น ทรัพย์สินเสียหายจำนวนมาก บ้าน รถ ที่นอน อุปกรณ์เครื่องครัว จะนอนที่ไหนจะกินอะไร ขาดปัจจัยสี่ สูญเสียอาชีพการงาน ไม่มีรายได้ เงินเยียวยาน้อยมากไม่เพียงพอ เทียบไม่ได้กับสิ่งที่สูญเสียไป

หวังผลลัพธ์ใหม่ ต้องทำอะไรใหม่ที่แตกต่างกันเดิม ได้ผลที่ดีกว่าเดิม

ต้องเปลี่ยนตั้งแต่วิธีคิด มีความรู้ มีข้อมูลที่ถูกต้อง สร้างวัฒนธรรมแห่งความปลอดภัย (safety culture) ไม่ใช่ชะตาชีวิต ไม่ใช่โชคช่วย หากต้องเตรียมพร้อมไม่ประมาท สร้างทักษะแห่งความปลอดภัย (survival skills) มีแผนบุคคล แผนชุมชน แผนหน่วยงาน แผนชาติ มีการซ้อมแผนเตรียมการต่างๆ มีระบบเตือนภัย หากเกิดภัยต้องอพยพอย่างไร ไปจุดอพยพที่ไหน มีระบบบัญชาการเหตุการณ์ สร้างผู้นำทุกระดับ มีทักษะในการบัญชาการเหตุการณ์ หน่วยงานต่างๆ

**สานพลังความร่วมมือ
ทุกภาคส่วน ป้องกัน
ไม่ให้เกิดภัยเป็นเหยื่อใน
ภัยพิบัติ ไม่มีใครอยาก
เป็นมือแบ หากอยาก
เป็นมือบน ที่มีโอกาส
ให้ช่วยเหลือคนอื่น
มากกว่ารอรับความ
ช่วยเหลือ...**

สามารถบูรณาการแชร์ทรัพยากรช่วยกันได้ มีระบบข้อมูลที่ดี ใช้เทคโนโลยีช่วย

ทำกันจนเป็นวิถีชีวิต ติดฝังอยู่ใน DNA เป็นวัฒนธรรมความปลอดภัย ในทุกคนทุกเพศทุกวัย ทุกที่ ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก เด็กโต ผู้ใหญ่ ผู้สูงวัย เตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา มองรอบ มองไกล ใจกว้าง ไม่ประมาท

ชุมชน/ท้องถิ่น เป็นจุดคานงัดสำคัญในการป้องกันและจัดการภัยพิบัติ มีรายงานการศึกษาวิจัยจากเหตุการณ์ภัยพิบัติในหลายๆ ที่ พบว่าที่ใดชุมชนเข้มแข็ง มีความสัมพันธ์กันดี แม้ประสบภัยพิบัติรุนแรง แต่ความสูญเสียชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สิน น้อยกว่า ถึงสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน แต่โรคเครียดซึมเศร้า ซ้ำตัวตาย PTSD ไม่เกิดขึ้น เพราะผู้คนในชุมชนรวมพลังต่อสู้ไปด้วยกัน ไม่โดดเดี่ยว สามารถเปลี่ยนจากเหยื่อ (victim) จากผู้ได้รับผลกระทบ เป็นผู้ร่วมกู้วิกฤติ ดูแลตนเองได้ ช่วยกันเองได้ จะหวังรอภายนอกมาช่วยนั้นไม่ทันการณ์ ทั้งในยามปกติสามารถไปช่วยชุมชนอื่นๆ ที่เกิดภัยพิบัติได้

สานพลังความร่วมมือทุกภาคส่วน ป้องกันไม่ให้เกิดภัยเป็นเหยื่อในภัยพิบัติ ไม่มีใครอยากเป็นมือแบ หากอยากเป็นมือบน ที่มีโอกาสให้ช่วยเหลือคนอื่น มากกว่ารอรับความช่วยเหลือ

เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๔ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) มีมติเห็นชอบข้อเสนอเชิงนโยบายการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง ตามที่คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เสนอ มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการจัดการภัยพิบัติให้กับชุมชนและท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างความเข้มแข็งในการจัดการภัยพิบัติของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคท้องถิ่นภาคประชาสังคม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการตนเองเพื่อการจัดการภัยพิบัติ สนับสนุนให้เกิดกองทุนท้องถิ่น การบูรณาการข้อมูล จัดทำและบูรณาการแผนการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งระยะการป้องกันเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ การเผชิญเหตุและตอบโต้ขณะเกิดภัย ตลอดจนการฟื้นฟู

มาร่วมกันสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเรียนรู้ภัยพิบัติ ท่วมทั้งแผ่นดิน

ในปีใหม่ ๒๕๖๕ นี้ ท่านคาดหวังภัยพิบัติจะเพิ่มมากขึ้น รุนแรงมากขึ้น หรือน้อยลง ??? บ้านหรือชุมชนที่ท่านอยู่มีโอกาสเกิดภัยพิบัติอะไรบ้าง ??? คาดการณ์ เตรียมการให้พร้อม ด้วยความไม่ประมาท

ขอให้ทุกท่านได้รอดปลอดภัย สูญเสียน้อยที่สุด ในภัยพิบัติของประเทศไทยครั้งต่อไป

ปีใหม่ ร่วมกันสร้างวิถีใหม่ วัฒนธรรมใหม่แห่งความปลอดภัยรับมือภัยพิบัติกันนะครับ 🙏

ประมวลวิกฤตการณ์
ภัยพิบัติ
ปี ๒๕๖๘

ความพีร
ของธรรมชาติ
ที่ต้องร่วมกันรับมือ

บ่อยครั้งที่เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินไหว อุทกภัย ไฟป่า ฯลฯ สัมผัสสิ่งที่เรามักได้ยิน คือเหตุการณ์ครั้งนี้รุนแรงกว่าครั้งก่อนๆ ทบสถิติในรอบเท่านั้นเท่านี้ปี รวบรวมว่าภัยพิบัติมีพัฒนาการยกระดับตนเองอย่างเงียบๆ อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เมื่อถึงเวลาเผยโฉมก็ฟาดฟันรุนแรงราวกับธรรมชาติต้องการแสดงความพิโรธ ทั้งยังดูเหมือนว่าตลอดทั้งปี ๒๕๖๘ ที่ผ่านมามีความพิโรธได้เดินทางมาเยือนสังคมไทยอย่างไม่ขาดสาย

เปิดศักราชต้นปี เดือน มี.ค. ด้วยเหตุแผ่นดินไหวขนาด ๗.๗ แมกนิจูด (บางแหล่งระบุว่า ๘.๒) บริเวณใกล้เมืองมัตซึะเลย์ ประเทศเมียนมา ส่งผลกระทบมาถึงกรุงเทพมหานคร (กทม.) ทั้งที่อยู่ห่างออกมาถึง ๑,๑๐๐ กิโลเมตร จนทำให้อาคารสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ซึ่งมีความสูงถึง ๓๓ ชั้น ถล่มลงมา ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตนับร้อยรายติดอยู่ใต้ซากอาคาร

ย่างเข้าสู่กลางปีในเดือน ก.ค. มวลเมฆทะมึนจากทางตะวันออกของฟิลิปปินส์ บริเวณเกาะลูซอนได้ส่งพายุหนักที่ไทยตั้งชื่อว่า “พายุวิภา” เข้ามาส่ง

ผลกระทบถึง ๔๙ จังหวัด หนึ่งในนั้นคือ จ.น่าน ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนัก เหตุเพราะมีฝนตกต่อเนื่องหลายคืน ระดับน้ำในแม่น้ำน่านเพิ่มสูงเกินจุดวิกฤต ทะลักท่วมเขตเทศบาลและย่านเศรษฐกิจต่างๆ

ถัดมาเพียง ๑ เดือน ในเดือน ส.ค. อิทธิพลจาก “พายุคาจิกิ” ทำให้มีฝนตกหนักในหลายจังหวัดภาคเหนือ โดยเฉพาะบ้านปางอู๋ ต.แม่ศึก อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ถูกน้ำป่าพัดดินโคลนและต้นไม้จากดอยปางอู๋ ลงมาพื้นที่การเกษตรและหมู่บ้านจนทำให้บ้านถูกพัดหายไปทั้งหมดหลังกว่า ๑๐ หลัง และยังมีบ้านถูกน้ำป่าพัดเสียหายบางส่วนอีกนับร้อยหลัง เหตุการณ์นี้มีผู้เสียชีวิต ๓ คน สูญหาย ๖ คนและมีผู้บาดเจ็บอีก ๑๕ คน

ในเดือน พ.ย. มีอิทธิพลจากพายุ “คัลแมกิ” พัดเข้ามายัง จ.อุบลราชธานี กระบถแถบจังหวัดภาคอีสานและภาคกลาง นอกจากนี้ในพื้นที่ลุ่มต่ำภาคกลางยังได้รับผลกระทบจากการระบายน้ำของเขื่อนเจ้าพระยา ซึ่งรับน้ำจากพื้นที่ตอนบนของประเทศทำให้หลายจังหวัดลุ่มเจ้าพระยาน้ำท่วมนานหลายเดือน

**สร. ยืนยันตัวเลขผู้เสียชีวิต
จากสถานการณ์น้ำท่วมภาคใต้
ทั้งสิ้น ๒๖๗ คน**

จำนวนนี้แบ่งเป็น จ.สงขลา
เสียชีวิต ๒๒๙ คน
เฉพาะ อ.หาดใหญ่
มีผู้เสียชีวิต ๑๕๒ คน

**ส่วนผลกระทบน้ำท่วมต่อ
เศรษฐกิจภาคใต้** แบ่งกัชาติ
ประเมินว่าสูญเสียรายได้ราว
๑๕,๗๐๐ ล้านบาท
หรือคิดเป็น **๐.๑%** ของ
GDP ประเทศ

**ด้านหอการค้าจังหวัดสงขลา
ประเมินว่าวิกฤตครั้งนี้ทำให้
เศรษฐกิจภาคใต้อุบัติภัยเสียหายกว่า
๒๐,๐๐๐** ล้านบาท
และคาดว่าใช้เวลาฟื้นฟู ๓ เดือน
ก่อนกลับมาเปิดเมืองรับนักท่องเที่ยว

ผ่านพ้นไปเพียงไม่นานในช่วงกลางเดือน พ.ย.
ปัจจัยอิทธิพลร่องมรสุมจากสภาวะลานีญา และฝนตก
ที่สะสม ได้ทำให้เกิดน้ำท่วมหนักครอบคลุม ๙ จังหวัด
ภาคใต้ รวมถึง จ.สงขลา ถูกน้ำท่วมทั้ง ๑๖ อำเภอ โดย
เฉพาะ “อ.หาดใหญ่” ที่วิกฤตสุดในรอบ ๒๕ ปี นับตั้งแต่
ปี ๒๕๔๓ อีกทั้งยังมีข้อมูลจากกรมชลประทานว่า
อ.หาดใหญ่ มีปริมาณฝนสะสม ๘๘๐ มิลลิเมตรต่อ
ชั่วโมง ซึ่งถือเป็นปริมาณฝนที่หนักมากที่สุดในรอบ ๓๐๐
ปี จึงเป็นเวลาหลายวันที่คนไทยทั้งประเทศร่วมกัน
ติดตามสถานการณ์ผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์
ภัยพิบัติในพื้นที่ พร้อมกับภาพและเสียงที่ชวนให้รู้สึก
หดหู่กับผู้ที่ติดอยู่บนหลังคาบ้านเป็นเวลาหลายวัน โดย
ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปให้การช่วยเหลือ และอยู่ใน
สภาพร่างกายที่ยังไม่ได้รับประทานอาหาร น้ำดื่ม ฯลฯ

สภาพการจัดการเมืองระหว่างภัยพิบัติเกิดความ
โกลาหล สับสน ตกอยู่ในสภาวะไร้แผนการรับมืออย่าง
เป็นระบบ ส่งผลให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม อาสา
สมัครภาคประชาชน ต่างเร่งเข้าให้การช่วยเหลือแบบที่
“เจอตรงไหน ก็ช่วยตรงนั้นก่อน” ซึ่งทั้งบุคลากร ทรัพยากร
เครื่องมือมีไม่เพียงพอที่จะเข้าให้การช่วยเหลือประชาชน
ได้อย่างครอบคลุม

ในห้วงเวลาที่คนไทยทั้งประเทศกำลังให้ความ
สนใจแบบเฝ้าติดตามหน้าจอ เอาใจช่วยผ่านการบริจาค
สิ่งของอุปโภคบริโภค พร้อมแชร์หรือส่งต่อข้อมูลข่าวสาร
การช่วยเหลือให้ชาวหาดใหญ่ หากภาพคู่ขนานที่หนัก
และรุนแรงไม่แพ้กัน ทว่า กลับไม่ได้รับความสนใจจาก
ประชาชนมากนัก คือเหตุการณ์น้ำท่วมใน จ.สตูล ที่ได้
รับผลกระทบทั้งสิ้น ๗ อำเภอ ประชาชนได้รับความ
เดือดร้อน ๒๙,๑๔๖ ครัวเรือน ๗๙,๙๕๔ คน นอกจากนี้
ยังมีผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างหนักเช่นกันในหลายจังหวัด
ภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น ปัตตานี นครศรีธรรมราช พัทลุง
นราธิวาส ยะลา ตรัง และ สุราษฎร์ธานี

ความสับสน ความโกลาหลเหล่านี้ผ่านไปหลาย
วัน กว่าทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในสภาวะที่เริ่ม

ที่สุดแห่งปี ๒๕๖๘

อันดับที่ ๒

เหตุการณ์แผ่นดินไหว

กรุงเทพมหานคร/ตึก สตง.ถล่ม

คิดเป็น ๒๒.๙๒%

อันดับที่ ๔

เหตุการณ์มหาอุทกภัย

คิดเป็น ๑๘.๖๒%

ตั้งหลักได้ และเร่งระดมทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนกลางเข้ามาในพื้นที่เพื่อให้การช่วยเหลือ รวมถึงการ ก่อตัวขึ้นของ “War Room ภาคประชาชนขนาดใหญ่” ที่นำโดยมูลนิธิกระจกเงา และไทยพีบีเอส (Thai PBS) ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา องค์กรภาคประชาสังคม ภาคประชาชนภาคเอกชน ท้องถิ่นที่จะเข้ามาอุดหนุนให้ และประสานการทำงานร่วมกับภาครัฐ ในสถานการณ์ ที่น้ำเริ่มลด และเมืองต้องเร่งเข้าสู่ช่วงของการฟื้นฟูหลัง เกิดภัยพิบัติ

ข้อมูล ณ วันที่ ๒ ธ.ค. ๒๕๖๘ นพ.เอกชัย เพียรศรีวัชรา รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) และ โฆษก สธ. ยืนยันตัวเลขผู้เสียชีวิตจากสถานการณ์น้ำท่วมภาคใต้ทั้งสิ้น ๒๖๗ คน จำนวนนี้แบ่งเป็น จ.สงขลา เสียชีวิต ๒๒๙ คน เฉพาะ อ.หาดใหญ่ มีผู้เสียชีวิต ๑๔๒ คน ส่วนผลกระทบน้ำท่วมต่อเศรษฐกิจภาคใต้ แบ่งกษัตริ ประเมินว่าสูญเสียรายได้ราว ๑๕,๗๐๐ ล้านบาท หรือ คิดเป็น ๐.๑% ของ GDP ประเทศ ด้านหอการค้าจังหวัด สงขลา ประเมินว่าวิกฤตครั้งนี้ทำให้เศรษฐกิจภาคใต้ เสียหายกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท และคาดว่าจะใช้เวลาฟื้นฟู ๓ เดือน ก่อนกลับมาเปิดเมืองรับนักท่องเที่ยว

ล่าสุด สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต เปิดเผยผลสำรวจความคิดเห็นของประชาชน เรื่อง “ที่สุดแห่งปี ๒๕๖๘” โดย ๒ ใน ๕ อันดับเหตุการณ์ที่สุดแห่งปี คือเหตุการณ์ภัยพิบัติ ได้แก่ อันดับที่ ๒ เหตุการณ์ แผ่นดินไหวกรุงเทพมหานคร/ตึก สตง.ถล่ม คิดเป็น ๒๒.๙๒% อันดับที่ ๔ เหตุการณ์มหาอุทกภัยภาคใต้ คิดเป็น ๑๘.๖๒%

สิ่งเหล่านี้คือภาพรวมสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยอย่างหนักหน่วงตลอดปี ๒๕๖๘ ผลกระทบเกิดขึ้นทั้งในมิติเศรษฐกิจ ชีวิต ทรัพย์สิน ที่จนถึงเวลานี้หลายครัวเรือน หลายผู้ประกอบการ หลายผู้สูญเสียบุคคลที่รัก ยังไม่สามารถฟื้นคืนกลับมาดังเดิมได้ ๑๐๐% ขณะที่วันเวลายังคงเดินไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ย่างเท้าเข้าสู่ปีใหม่ที่ยังไม่มีคำตอบแน่ชัดว่า

จะยังมีภัยพิบัติน้อยใหญ่อะไรเกิดขึ้นอีกบ้างในปี่มะเมีย หรือปีม้านี้ สิ่งทีพอจะคาดการณ์ได้คือปรากฏการณ์“เอลนีโญ”ที่อาจจะส่งผลให้ไทยอยู่ในสภาวะร้อนแล้ง ฝนตกน้อยลง ซึ่งเป็นภัยพิบัติมุกกลับทีเคยเกิดขึ้นในปีที่ผ่านมา

แม้ว่าจะไม่สามารถคาดเดาภัยธรรมชาติทีจะเกิดขึ้นได้อย่างแม่นยำว่า สิ่งทีทำได้คือการสรุปบทเรียนความเจ็บปวดทีผ่านมา และออกแบบการรับมือเพื่อลดผลกระทบให้มากที่สุดเท่าทีจะทำได้ ตลอดปี ๒๕๖๔ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ในฐานะหน่วยงานสานพลัง ได้พยายามทีจะสร้างกลไกการมีส่วนร่วมและออกแบบนโยบายสาธารณะเพื่อการรับมือกับภัยพิบัติในทุกๆ รูปแบบ กล่าวให้ถึงทีสุด ประเด็นเรื่องการรับมือกับภัยพิบัติเป็นหนึ่งในเรื่องหลักที สช. ให้ความสำคัญมาอย่างต่อเนื่อง

นับตั้งแต่ภายหลังเหตุการณ์มหาอุทกภัยปี ๒๕๕๔ ได้ก่อให้เกิดเป็นมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๔ เรื่องการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง มาจนกระทั่งปี ๒๕๖๗ ทีเกิดน้ำท่วมดินโคลนถล่มในพื้นที่ภาคเหนือ โดยภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ชุมชนชมภู ต.ชมภู อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ได้จัดตั้ง “ศูนย์ภัยพิบัติชุมชนชมภู” ทีชุมชนดำเนินงานร่วมกับ สช. และภาคีเครือข่ายภายใต้ภารกิจศูนย์นโยบายสาธารณะและรองรับภัยพิบัติ (KTL Center) เพื่อให้ศูนย์ภัยพิบัติฯ เป็นพื้นที่กลางในการกระจายข้อมูลข่าวสารและบัญชาการเหตุการณ์ในยามเผชิญกับภัยพิบัติ โดยมีแผนปฏิบัติการทีครอบคลุมทั้ง ๔ ระยะ ได้แก่ การป้องกัน การเตรียมการ การตอบโต้ และการฟื้นฟู

ล่าสุดทีประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) ได้มีมติเห็นชอบข้อเสนองาน

นโยบายการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง เป็นวาระแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒ ธ.ค. ๒๕๖๘ ตามที คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เสนอ รวมถึงเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘ เมื่อวันที่ ๒๗-๒๘ พ.ย. ๒๕๖๘ ภาคีเครือข่ายก็ได้ร่วมกันให้ฉันทมติรับรองประเด็น ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพะในวิกฤตซ้อนวิกฤต เป็นนโยบายสาธารณะ

ขณะที่ในช่วงของการเผชิญเหตุเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ภาคใต้ โดยเฉพาะในพื้นที่หาดใหญ่ จ.สงขลา ภาคีเครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา และคณะกรรมการเขตสุขภาพเพื่อประชาชน (กขป.) เขต ๑๒ ได้เข้าไปเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อน War Room ภาคประชาชนหาดใหญ่ เพื่อกู้วิกฤตความโกลาหลระบบการจัดการ ทั้งในด้านขยะ การล้างบ้าน การช่วยเหลือเยียวยากลุ่มเปราะบาง รวมไปถึงแผนงานระยะยาว ๓ ปี ซึ่งจะใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะการสร้างธรรมนูญสุขภาพชุมชน การผลักดันสมัชชาสุขภาพชุมชนฯลฯ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนและภาคีเครือข่ายทีเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการร่วมกันสร้างข้อตกลงจนเกิดเป็นแผนการรับมือภัยพิบัติในชุมชน รวมไปถึงการถอดบทเรียนเพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายให้หน่วยงานภาครัฐนำไปสร้างระบบป้องกันเมืองหาดใหญ่จากภัยพิบัติต่อไป

ถัดมาในวันที่ ๘ ธ.ค. ๒๕๖๘ ณ มหาวิทยาลัยทักษิณจ.สงขลา สช. พร้อมด้วยหน่วยงานภาคีเครือข่าย อาทิ ๙ หน่วยงานภาคีอาสา มหาวิทยาลัยทักษิณ ไทยพีบีเอส ฯลฯ ตลอดจนเครือข่ายสมัชชาสุขภาพ

จังหวัด กขป. พื้นที่ภาคใต้ ก็ได้เปิดเวที สมัชชาประชาชนภาคใต้ “มหาวิทยาลัยอุทกภัยภาคใต้ถึงเวลาก้าวให้พ้นจากวังวนเดิมๆ” เพื่อก้าวข้ามวังวนถอดบทเรียนสู่การปฏิบัติ พร้อมหารือกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสามระยะ ทั้งในระยะเตรียมการก่อนเกิดเหตุระหว่างเผชิญเหตุ และการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ รวมไปถึงสิทธิของผู้ประสบภัยทีจะได้รับการเยียวยา

ล่าสุด วันที่ ๒๗ ธ.ค. ๒๕๖๘ สช. ได้เข้าร่วมกับภาคีเครือข่ายประชุมเชิงปฏิบัติการ “ถอดบทเรียนการรับมือภัยพิบัติ สถานการณ์น้ำท่วมจังหวัดสตูล พ.ศ. ๒๕๖๘” ณ โรงเรียนบ้านโกตา ต.กำแพง อ.ละงู เพื่อถอดบทเรียนสถานการณ์น้ำท่วม จ.สตูล เพื่อแลกเปลี่ยนบทบาทการรับมือภัยพิบัติของชุมชนและหน่วยงานทีเกี่ยวข้อง และร่วมกันกำหนดทิศทางความร่วมมือในการรับมือภัยพิบัติในอนาคตอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ย่างเข้าสู่ปีใหม่ สช. ยังคงพร้อมทีจะยืนเคียงข้างสังคมและภาคีเครือข่าย ในการเดินทางออกแบบการรับมือภัยพิบัติทุกมิติในปี ๒๕๖๙ ตามเครื่องมือต่างๆ ทีพร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ให้อำนาจไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำผลมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘ เรื่อง “ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพะในวิกฤตซ้อนวิกฤต” ซึ่งมีข้อเสนอสำคัญๆ อาทิ การสนับสนุนและการส่งเสริมให้เกิดการจัดการภัยพิบัติในชุมชน การจัดตั้งกองทุนภัยพิบัติโดยชุมชน การบูรณาการข้อมูลเพื่อให้เตรียมความพร้อมการรับมือภัยพิบัติ ฯลฯ ไปขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรมในหลายๆ พื้นที่ทั่วประเทศ 🌊

ฝ่าวิกฤตโกลาหล

War Room

ภาคประชาชน

พลิกฟื้นเมือง 'หาดใหญ่'

แม้ว่าชื่อตามภูมินามของ “อ.หาดใหญ่” จ.สงขลา จะสะท้อนและบ่งบอกถึงลักษณะภูมิประเทศของการเป็นเมืองแอ่งกระทะซึ่งโอบล้อมด้วยภูเขาที่เป็นป่าต้นน้ำ และมวลน้ำจะไหลผ่านคลองสายหลักอย่างคลองอู่ตะเภา รวมถึงห้วยหนอง คลอง และน้ำจากเขาคอหงส์ ก่อนจะผ่านไปยังหาดใหญ่ ออกสู่ลุ่มทะเลสาบสงขลาในท้ายที่สุด

ดังนั้น โดยสภาพทั่วไปแล้วหาดใหญ่จึงไม่ได้เป็นเมืองน้ำท่วมขัง แต่เป็นเพียงทางผ่านชั่วคราวของมวลน้ำ ซึ่งคนหาดใหญ่ล้วนตระหนัก เข้าใจ และรับมือกับวิถีดังกล่าวเสมอมา

มากไปกว่านั้นชาวหาดใหญ่เคยมีประสบการณ์กับการรับมือน้ำท่วมใหญ่มาแล้วอย่างน้อย ๓ ครั้งสำคัญ คือปี ๒๕๓๑ ปี ๒๕๔๓ และปี ๒๕๕๓ ทว่าภูมิต้านทานจากบทเรียนครั้งก่อนหน้า และชุดประสบการณ์เดิมๆ ใช้ไม่ได้กับเหตุการณ์ในปี ๒๕๖๘

ปรากฏการณ์ทางอุตุนิยมวิทยาที่เรียกว่า “ฝนแช่” (Stationary Heavy Rain) คือฝนตกหนักและต่อเนื่องในพื้นที่เดิมซ้ำๆ เป็นเวลานาน โดยที่ระบบฝนนั้นไม่เคลื่อนที่ไปไหน ได้ทำให้หัดใหญ่เกิดน้ำท่วมระดับวิกฤตสูงสุดเกิน ๔ เมตร กระทบประชาชนมากกว่า ๑.๕ แสนคน แบ่งเป็น ที่อยู่อาศัย ๒๕,๑๐๒ หลังคาเรือน, โรงเรียน ๔๗ แห่ง และ โรงพยาบาล ๘ แห่ง ผลกระทบเหล่านี้หนักหน่วงเกินกว่าชุดประสบการณ์ การรับมือ การเตรียมความพร้อมรูปแบบเดิมๆ จะต้านทานได้ ภาพโศกนาฏกรรมของผู้ที่ยังติดอยู่ในที่พำนักอาศัยไม่สามารถออกมาได้ จึงปรากฏแก่สายตาของคนไทยทั่วทั้งประเทศ

ชาคริต โกชะเรือง มูลนิธิชุมชนสงขลา และผู้ประสานงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา เปิดเผยว่า โดยพื้นฐานแล้วหัดใหญ่มีองค์กรที่ชื่อว่า “มูลนิธิเครือข่ายเมืองภาคใต้เพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” ทำหน้าที่เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ หลังจากเกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี ๒๕๕๓ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิร็อคกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation) เพื่อพัฒนาระบบการเฝ้าระวังสถานการณ์น้ำล้นหน้าจากคลองอู่ตะเภา ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำผ่านกล้องวงจรปิดแบบทั่วไป (CCTV) และมีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ (ม.อ.หาดใหญ่) รับบทบาทเป็นหัวหน้าทีมในการประเมินสถานการณ์น้ำร่วมกับหลากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นทีมเฉพาะกิจที่คอยให้คำปรึกษาแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ก่อนที่จะดำเนินการแถลงการณ์หรือมีข้อสั่งการใดๆ ในพื้นที่

ทว่า สถานการณ์น้ำท่วมหัดใหญ่รอบนี้หนักหน่วงและมีปริมาณน้ำมากกว่าปี ๒๕๕๓ กว่าหนึ่งเท่าตัวจากการที่ฝนตกแช่ ๓-๕ วันอย่างต่อเนื่อง ได้ทำให้ระดับน้ำเกินกว่าศักยภาพของระบบที่มีอยู่จะรับมือได้อีกทั้ง ฝนที่ตกลงมาได้ทำให้เกิดน้ำท่วมถึงสองรอบ ในรอบแรกเกิดน้ำท่วมในพื้นที่คลองสาขา ก่อนที่ฝนจะหยุดตกและสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย แต่ฝนก่อนเดียวกันั้นยังไปตก ณ พื้นที่เหนือน้ำบริเวณ อ.สะเดา จึงส่งผลให้มวลน้ำก้อนใหญ่ตามเข้ามาสมทบที่หัดใหญ่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งระลอก

ชาคริตชี้ว่า ช่วงเวลารอต่อของน้ำท่วมสองรอบนี้เองที่ทำให้ระบบการเตือนภัยสถานการณ์น้ำเกิดภาวะติดขัด ประกอบกับช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ได้ทำให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือท้องถิ่นอย่างเทศบาลนครหาดใหญ่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่ำก็กลายเป็นผู้ประสบภัย อุปกรณ์ เครื่องจักรต่างๆ ก็พังเสียหายไม่สามารถออกช่วยเหลือประชาชนได้

อีกทั้ง ขณะเกิดเหตุในพื้นที่ไม่มีกลไก ศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน (Emergency Operation Center: EOC) เพื่อเข้ามาควบคุมสถานการณ์ ผนวกกับกฎหมายที่มีความซ้ำซ้อนกันถึง ๒-๓ ฉบับ เมื่อผ่านไประยะหนึ่ง ก็มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ทำให้มีทหารเข้ามาควบคุมอีกชั้น ชาคิต สะท้อนว่า สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้เกิดความโกลาหลจากการที่มีเจ้าภาพการทำงานหลายฝ่าย ขาดความเป็นเอกภาพ ไม่รู้ว่าใครหรือหน่วยงานไหนคือผู้บัญชาการสูงสุดในพื้นที่

“ท่ามกลางความโกลาหลที่เกิดขึ้น ทางไทยพีบีเอสตอนนั้นต้องการจะล้มผังรายการเพื่อทำเรื่องรับมือน้ำท่วมโดยเฉพาะ ถัดจากนั้นทีมไทยพีบีเอสก็ลงมาประจำอยู่ในพื้นที่ เราก็มีการประชุมกันที่มีสยิดควนสันติ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการสานพลังจากทุกภาค ส่วนไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิ สถาบันการศึกษา อย่าง ม.อ. ม.ทักษิณ ต่อมาไทยพีบีเอสก็

ประสานทีมจากมูลนิธิกระจกเงา ซึ่งได้มีการร่วมกันทำ War Room ภาคประชาชนไว้แล้ว ที่ส่วนกลางฯ จึงนำแนวคิดเหล่านั้นลงมา ผลักดันในพื้นที่ ทางพวกเราก็เข้าไปร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นที่มาของ War Room ภาคประชาชน หาดใหญ่” ชาคิต ย้อนภาพ

ชาคิต เล่าต่อไปด้วยว่า บทบาทหลักของ War Room ภาคประชาชน หาดใหญ่ คือการทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ภาพรวม และประเมินสถานการณ์ โดยเป็นตัวเชื่อมประสานการทำงานของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากส่วนกลาง อาทิ ไทยพีบีเอส มูลนิธิกระจกเงา มูลนิธิเพชฌัญญู มูลนิธิองค์กรทำดี มูลนิธิอาสาสร้างสุข สมาคม อสังหาริมทรัพย์สงขลา อีซีดีเอ็น ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็น

องค์กรที่มีทรัพยากรงบประมาณ บุคลากร เครื่องมือเครื่องจักร สำหรับการออกปฏิบัติการเพื่อตอบโต้สถานการณ์ในหลายมิติ อาทิ การจัดการขยะ การล้างบ้าน การจ้างงาน ฯลฯ

ขณะที่บทบาทของภาคประชาสังคม อย่างมูลนิธิชุมชนสงขลา ทำหน้าที่ในการเป็นข้อต่อประสานความร่วมมือระหว่างทีมจากส่วนกลางกับภาคเอกชน หน่วยงานท้องถิ่น สถาบันการศึกษา อาสาสมัครในพื้นที่ซึ่งทางมูลนิธิเคยร่วมงานด้วย เพื่อลดช่องว่างและส่งผลให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

ขณะเดียวกัน มูลนิธิชุมชนสงขลา ได้เข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนเพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อวางแผนฟื้นฟูในระยะสั้น และจัดทำแผน

รับมือภัยพิบัติในระยะยาว ซึ่งมีการเริ่มต้นนำร่องกันที่มีสยิดควนสันติ โดยมี **ชากิจ พิทักษ์คุมพล** เป็นจุดประสานงานกลาง ถัดมา ได้มีการขยายพื้นที่ไปยัง ๓ โซนสำคัญในหาดใหญ่ มีม.อ.หาดใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ภารกิจงานเหล่านี้ดำเนินการคู่ขนานไปพร้อมๆ กับการช่วยเหลือเยียวยาสถานการณ์เฉพาะหน้า

ลักษณะการทำงานของ War Room ภาคประชาชนหาดใหญ่จะมีการประชุมร่วมกัน ณ สถาบันสันติศึกษา ม.อ.หาดใหญ่ ในตอนเช้า ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๐๐ น. ของทุกๆ วัน เพื่อรายงานความก้าวหน้าของเหตุการณ์ และร่วมแลกเปลี่ยน แบ่งปันทรัพยากร ความรู้ รวมถึงเป็นพื้นที่กลางในการเข้ามาติดต่อขอ บุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่อยากจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในภารกิจนี้

ระยะเวลาผ่านไปเกือบ ๑ เดือน สถานการณ์ปัญหาที่หนักหน่วงและเร่งด่วนที่สุดอย่างปัญหาขยะในพื้นที่สาธารณะได้รับการจัดการไปทั้งหมดแล้ว เหลือเพียงขั้นตอน

การล้างบ้าน การเก็บขยะในบ้าน ซึ่งเป็นภารกิจระดับปัจเจกของแต่ละครัวเรือนที่ยังคงมีหลงเหลืออยู่บ้าง

สถานการณ์ในเวลานี้จึงเป็นความพยายามในการฟื้นฟูเมืองทั้งในมิติของการสร้างรายได้ การช่วยเหลือด้านอาชีพ การเยียวยาและบรรเทาผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น การแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยให้กับกลุ่มเปราะบางที่ประสบภัยและบ้านพังเสียหายทั้งหลาย โดยนำงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนมาสร้างบ้านน็อคดาวน์ตามแบบบ้านที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ ม.อ.หาดใหญ่ ได้สร้างต้นแบบเอาไว้

ทั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ กรณี คือ กรณีบ้านที่อยู่ในที่ดินของตนเองใน จ.สงขลา และเป็นคนพิการ ผู้สูงอายุติดบ้านติดเตียง ผู้อยู่ในภาวะพึ่งพิง จะใช้งบกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดสงขลา มีวงเงินสนับสนุน ๕ ล้านบาท คาดว่าจะใช้งบราว ๖ - ๘ หมื่นบาทต่อหนึ่งหลัง และคาดว่าจะสร้างได้ราว ๖๐ หลัง ขณะที่กรณีบ้านอยู่ในที่ดินของรัฐ เช่น ชุมชนริมราง ใช้บ้านน็อคดาวน์ที่สามารถถอดรื้อ หรือให้ยืม-คืนได้โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาคเอกชน

ไม่เพียงแค่มิติทางกายภาพที่จะต้องมีการเยียวยาฟื้นฟู แต่ยังมีมิติของการจัดการกับภาวะทางใจ ภาคประชาสังคมในพื้นที่หาดใหญ่จึงมีแนวคิดที่จะเปลี่ยนภาพจำที่เลวร้ายหลังภัยพิบัติผ่านการทำกิจกรรมศิลปะต่างๆ เพื่อสร้างความทรงจำใหม่ให้กับเมือง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเล่นละคร การแสดงของเยาวชนในงานวันเด็กที่กำลังจะเกิดขึ้น การสร้างเรื่องเล่าผ่านงานเขียนเพื่อถ่ายทอดบุคคลที่เป็น “ฮีโร่ประจำซอย” ที่คอยช่วยเหลือชุมชนในสถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมา ฯลฯ อีกทั้งในช่วงเทศกาลตรุษจีน ทางทีม War Room ภาคประชาชน หาดใหญ่ จะมีการสรุป

ผลการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ก่อนที่จะส่งมอบการทำงานให้กับชุมชนเพื่อฟื้นฟูเมืองตามแผนงานระยะยาวต่อไป

ชาคริต เล่าว่า แผนงานระยะยาวดังกล่าวคือการผลักดันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา ๓ ปี ซึ่งต่อยอดจากที่เคยมีการนำร่องไว้แล้วที่มีสยิดควนสันติ และ ๓ โซนสำคัญในพื้นที่หาดใหญ่ โดยในระยะสั้นตั้งแต่ช่วงเดือน ม.ค. - มี.ค. ๒๕๖๙ จะเร่งดำเนินการสำรวจความเสียหายของชุมชนที่ยังคงตกค้างและยังไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือไปพร้อมๆ กับการจัดตั้งคณะทำงานระดับโซน โดยมีคนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงลึกครัวเรือน ตั้งแต่การวิเคราะห์ฐานอาชีพ ฐานรายได้ การจัดระบบความสัมพันธ์ของผู้คนเพื่อเตรียมแผนรับมือกับภัยพิบัติ

“สิ่งเหล่านี้เป็นแผนระยะยาว เพราะฉะนั้นงานของกระบวนการนโยบายสาธารณะงานด้านการศึกษาชุมชน เรื่องธรรมนูญฯ เรื่องสมัชชาสุขภาพชุมชนฯ ของภาคีเครือข่ายต่างๆ ก็จะเข้ามาอยู่ในระยะนี้ ในบทบาทการทำงานส่วนตัวนอกจากจะเข้าไปในฐานะมูลนิธิชุมชนสงขลาแล้ว ผมยังเข้าไปในฐานะตัวแทนสมัชชาสุขภาพจังหวัดสงขลา และ กขป. เขต ๑๒ จึงพยายามเข้าไปเก็บเกี่ยวบทเรียนเพื่อนำมาสร้างเป็นชุดความรู้ เพื่อส่งคืนข้อมูลให้กับชุมชน สช. เองก็เคยลงมาเยี่ยม เพื่อจัดเวทีระดับภาคไปแล้วหนึ่งครั้ง หลังจากนั้นพื้นที่ที่จะต้องรับลูกต่อเพื่อทำงานระยะยาว เช่น การชวนคนมาพูดคุยกันให้เกิดเป็นข้อตกลง เกิดแผนการรับมือภัยพิบัติในชุมชน โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการถอดบทเรียนเพื่อสร้างข้อเสนอเชิงนโยบายเชิงโครงสร้างให้หน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการป้องกันเมืองหาดใหญ่จากภัยพิบัติอย่างเป็นระบบต่อไป”

ชาคริต กล่าวสรุปในตอนท้าย 🙏

มหาอุทกภัย 'สตุล'

เมืองที่ถูกปิดตา วิกฤติหนักไม่แพ้ 'หาดใหญ่'

เป็นเวลาเกือบ ๑ เดือนแล้ว ที่ชุมชนบ้านโกตา ต.กำแพง อ.ละงู จ.สตูล เข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูภายหลังจากประสบกับมหาอุทกภัยน้ำท่วมครั้งใหญ่ ซึ่งได้รับผลกระทบครบทั้ง ๑๐๐% ของพื้นที่ ระดับความสูงของน้ำ ๑.๕ เมตรในพื้นที่ดอน กว่า ๒ เมตรในพื้นที่ราบ และสูงเกินกว่า ๓ เมตรในพื้นที่ลุ่ม ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการจาก **นายวิรัช โอมณี** ผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านโกตา หรือผู้ใหญ่วิรัช เปิดเผยว่า ในเวลานี้ชุมชนฟื้นตัวกลับมาได้ราว ๖๐ - ๗๐%

แม้ว่าโรงเรียนบ้านโกตา ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชุมชนจะสามารถกลับมาเปิดการเรียนการสอนได้แล้ว ทว่า เด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลและประถมศึกษา จำนวน ๑๑๒ คน ต้องไปเรียนแบบตัวเปล่า กล่าวคือ ไม่มีอุปกรณ์การเรียนการสอน ไม่มีโต๊ะ เก้าอี้ ให้นั่งเรียนกันแบบครบครัน เหลือเพียงอุปกรณ์บางส่วนที่พอจะซ่อมแซมได้ ก็สามารถนำมาให้นักเรียนใช้แก้สถานการณ์ไปพลางก่อน รวมไปถึงหนังสือตำรับตำราหรือสื่อการสอนทุกชนิด ไปจนถึงนักเรียนบางคนต้องใส่ชุดบ้านมาเรียนหนังสือ เพราะทุกอย่างได้พังทลายหรือสูญหายไปกับกระแสน้ำทั้งหมด

ขณะที่ ผลกระทบทางสาธารณสุขอื่นๆ ยังเกิดขึ้นกับมัสยิดประจำชุมชนที่ทำให้พี่น้องชาวมุสลิม ซึ่งถือเป็นประชากรส่วนใหญ่กว่า ๙๐% ของคนในชุมชนไม่สามารถประกอบกิจกรรมทางศาสนาได้ในช่วงแรก แต่ขณะนี้มัสยิดได้รับการซ่อมแซมและทำความสะอาดจนสามารถกลับมาประกอบกิจได้ตามปกติแล้ว รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะของชุมชนอย่างศาลาอเนกประสงค์ ศูนย์หอกระจายข่าวซึ่งมีอุปกรณ์เครื่องเสียง ที่ตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ร้านค้า ฯลฯ ล้วนได้รับความเสียหายทั้งหมด

อีกทั้ง กระแสน้ำท่วมยังทำให้สัตว์เลื้อยอย่างไก่อ เป็ด ตายทั้งหมด วัวที่ตายและได้รับการกลบฝังแล้วตอนนี้มีทั้งหมด ๘ ตัว รวมถึงเต่ากระอันที่อยู่ในศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดสตูล ก็หลุดลอยออกไปพร้อมกระแสน้ำ ซึ่งทำให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพบเจอจำนวนไม่น้อย จนต้องนำเต่าเหล่านั้นกลับมาคืนที่ศูนย์วิจัยฯ

ไม่เพียงแค่ผลกระทบภายนอก แต่ผลกระทบภายในใจก็หนักหน่วงไม่แพ้กัน ผู้ใหญ่วิรัชเปิดเผยว่ามีบางครัวเรือนที่เกิดภาวะซึมเศร้า เมื่อออกจากศูนย์พักพิงชั่วคราวแล้วกลับมาพบสภาพบ้านเรือนของตนเองรกรากสาหัส หดหู่สิ้นไม่เหลือแม้เพียงข้าวของเครื่องใช้เล็กๆ น้อยๆ มีเพียงโครงสร้างบ้านที่เต็มไปด้วยคราบโคลนของน้ำท่วมซึ่งทิ้งร่องรอยไว้ตามฝาผนัง จนสิ้นเรี่ยวแรงที่จะลุกขึ้นมา

กอบกู้เศษซากฐานที่มั่นของตนเอง

ดังนั้น จึงไม่ใช่แค่การสนับสนุนช่วยเหลือด้านทรัพยากรที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาหาร น้ำดื่ม ไม้กวาดทางมะพร้าว น้ำยาทำความสะอาดบ้าน ไปจนถึงอุปกรณ์และเรี่ยวแรงทักษะของผู้คนที่ช่วยกันซ่อมแซมบ้าน แต่ยังเป็นการหนุนเสริมกำลังใจ การทอดสมอเรือแห่งความหวังให้กันและกันของคนในชุมชน เพื่อเกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวกันไว้ในวันที่ใจลอยคว้างไร้จุดหมาย

“ชุมชนโดนหลอกจากภัยธรรมชาติ คือวันที่ ๒๐-๒๒ พฤศจิกายน คณะกรรมการหมู่บ้านและทีมงานได้มีการวางแผนการตั้งรับไว้แล้ว เพราะเราเคยได้รับการอบรมเรื่องการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติจาก ปก. และหน่วยงานอื่นๆ มา แต่เมื่อมาถึงวันที่ ๒๓ น้ำมันลด ชุมชนก็ดีใจ ลูกฮือ

ขึ้นมาเตรียมการล้างบ้าน คั้นกระสอบทราย เพราะรู้สึกว่าจะไม่ต้องใช้งานแล้ว แต่ผลสุดท้ายช่วงกลางดึกของคืนวันที่ ๒๓ น้ำกลับมามีกรอบ มาแรงและเร็ว ชั่วโมงหนึ่งเพิ่มมาที่ละ ๑๐ เซนติเมตร จนแทบตั้งตัวไม่ทัน ผมนอนไม่หลับ ไทรหาพรรคพวกที่ดูต้นน้ำ เขาบอกว่ามวลน้ำยังมีอีกเยอะ จึงแจ้งข่าวไปยังชาวบ้านทางไลน์กลุ่มชุมชนให้ไปรวมตัวกันเป็นกลุ่มอยู่ในบ้านญาติพี่น้องที่มีความสูงรอบฟ้าแสงแล้วค่อยดำเนินการเรื่องอพยพออกจากพื้นที่ เพราะคำนวณไว้แล้วว่าหากน้ำเพิ่มมาชั่วโมงละ ๑๐ เซนติเมตรแบบนี้ พวกเราอยู่กันไม่ได้แน่” ผู้ใหญ่วิรัช กล่าว

ผู้ใหญ่วิรัช เล่าย้อนภาพของคืนที่ไม่คาดฝัน และระดับความรุนแรงของมวลน้ำที่ชุมชนไม่เคยพบเจอมาก่อน ความตื่นตระหนก ความ

โกลาหลเกิดขึ้นตลอดคืน ผู้ใหญ่วิรัชจึงตัดสินใจโทรประสานไปยังนายกเทศบาลตำบลกำแพงเมืองใหม่ (ทต.กำแพงเมืองใหม่) ผู้บัญชาการเหตุการณ์ระดับตำบล เพื่อให้เข้ามาดำเนินการช่วยเหลืออพยพประชาชนไปยังศูนย์พักพิงชั่วคราวของเทศบาลฯ ในตอนเช้ามืด

ในฐานะผู้บัญชาการเหตุการณ์ระดับหมู่บ้าน ผู้ใหญ่วิรัชตระหนักดีว่าคำสั่งตนมีน้ำหนักไม่เพียงพอในการสั่งการพื้นที่ จึงได้โทรประสานไปยังนายอำเภอละงูภายในคืนนั้นให้ออกประกาศอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ประชาชนอพยพไปยังศูนย์พักพิงชั่วคราวทันที ถัดจากนั้นจึงนำเอกสารการประกาศดังกล่าวมาเผยแพร่ให้คนในชุมชนรับทราบผ่านช่องทางไลน์ของชุมชน

จนกระทั่งแสงแรกของเช้าวันที่ ๒๔ พ.ย.

เริ่มมาเยือน ปฏิบัติการเคลื่อนย้ายคนในชุมชน บ้านโกตาจึงเริ่มต้นขึ้น บุคลากรจากศูนย์บัญชาการระดับตำบล ที่ประกอบไปด้วยทีมอาสาจากภาคประชาสังคม เจ้าหน้าที่จากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจน้ำเรือและรถขนาดใหญ่ของหน่วยงาน เรือเจ็ตสกี ระดมเข้าช่วยเหลือประชาชนที่ติดค้างมายังศูนย์พักพิงชั่วคราวแน่นอนว่าขั้นตอนการเคลื่อนย้ายเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลา และในระหว่างของการรอคอยยังมีเรือขนาดเล็กของเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน คอยตระเวนส่งน้ำและอาหารกล่องให้ผู้ที่ยังติดค้างในแต่ละหลังคาเรือน

แม้ว่าเป้าหมายคือการเคลื่อนย้ายทั้งหมด ๑๐๐% แต่ปัญหาสุดคลาสสิกที่มักเกิดขึ้นได้บ่อยในสถานการณ์ภัยพิบัติคือมีประชาชนจำนวนหนึ่งไม่ยอมอพยพตามมา เพราะเป็นห่วงบ้านเรือน และคาดหวังว่าสถานการณ์คงไม่แย่มากกว่านี้ ทว่าท้ายที่สุดแล้ว เวลาดำเนินไปจนถึงกลางดึกราวตี ๒ ของวันที่ ๒๕ พ.ย. น้ำที่เพิ่มระดับอย่างต่อเนื่องได้ทำให้ผู้ที่ยังติดอยู่ในชุมชนกว่า ๓๐ ครอบครัวแจ้งความประสงค์ว่าต้องการอพยพมายังศูนย์พักพิงฯ เช่นกัน แต่กระแสน้ำที่รุนแรงบวกกับช่วงเวลากลางคืนซึ่งไฟฟ้าในชุมชนถูกตัดขาดทั้งหมด จึงทำให้ทัศนวิสัยย่ำแย่และอาจเกิดความเสี่ยงต่อทีมอาสาได้ ทำให้ภารกิจดังกล่าวต้องทอดยาวออกไปจนถึงเช้าตรู่ของวันที่ ๒๕ พ.ย.

ระยะเวลาผ่านไป ๔ วัน จากการเข้าไปประเมินสถานการณ์น้ำในชุมชนบ้านโกตา ได้ทำให้ผู้ใหญ่วิรัชกลับมาขออนุญาตนายก ทต.กำแพงเมืองใหม่ ในวันที่ ๒๘ พ.ย. เพื่อนำชาวบ้านบางส่วนกลับไปยังชุมชน ด้วยเล็งเห็น

ว่าระดับน้ำเริ่มลดลง ขณะที่เด็กและผู้สูงอายุยังคงไว้ที่ศูนย์พักพิงชั่วคราวต่อไปอีกสักระยะหนึ่ง จากนั้นเดินทางมาจนถึงวันนี้เป็นระยะเวลาเกือบ ๑ เดือน ผู้ใหญ่วิรัชเล่าว่า ถือเป็นความโชคดีของชุมชนที่มีภาคีเครือข่ายอาสาสมัครภาคประชาสังคมเป็นจำนวนมาก เข้ามาให้การช่วยเหลือ อาทิ มูลนิธิชุมชนไทย เครือข่ายภัยพิบัติในพื้นที่ภาคใต้ เครือข่ายกำนันผู้ใหญ่บ้านภาคใต้ และหน่วยงานภาครัฐของจังหวัด และท้องถิ่นที่เข้ามาสนับสนุนด้านอุปโภค บริโภค รวมไปถึงสื่อมวลชนจากสำนักต่างๆ ที่เข้ามาช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนทั่วประเทศ ว่าที่ จ.สตูล ก็วิกฤติไม่แพ้หาดใหญ่เช่นกัน

“ผมคิดว่าเรามองกระแสรวมกับว่า จ.สตูล โดนปิดตาไป ผมอาจจะรู้สึกน้อยใจแบบเล็กๆ ว่าส่วนตัวในฐานะที่ทำงานเรื่องภัยพิบัติแล้วเราโดนผลกระทบกับตัวเองด้วย แต่ยังดีว่าพี่น้องเครือข่ายที่เคยทำงานด้วยกันเขาไม่ลืมพวกเรา แต่ในภาคส่วนอื่นๆ ที่เราไม่ได้ทำงานร่วมด้วยบางทีเขาอาจจะไม่เข้าใจ หรืออาจเป็นการทำงานของพวกเรา หรือเป็นที่ระบบการสื่อสารที่ทำให้พวกเขาอาจจะไม่รู้ก็ได้ เขาก็เลยจำเพาะเจาะจงมุ่งตรงไปหาดใหญ่อย่างเดียว ผลจากการที่ข่าวสารเป็นที่รับรู้้น้อย มันส่งผลให้ระยะของการฟื้นฟูชุมชนล่าช้าไปกว่าที่ควรจะเป็น ผมคิดว่านโยบายของรัฐบาลเรื่องเงินเยียวยา ๙,๐๐๐ บาท มันไม่ได้เป็นกำลังใจ แต่เป็นเรื่องการปลอบใจในกรณีที่เราตกใจ อย่างไรก็ตามพอเกิดเหตุการณ์แบบนี้มันก็ทำให้เราต้องกลับมาคิดว่าการหวังพึ่งพาจากภายนอกมากเกินไป บางทีจะทำให้เราเอาตัวไม่รอด” ผู้ใหญ่วิรัช สะท้อนความรู้สึก

ชุมชนโดนหลอกจากภัยธรรมชาติ คือ วันที่ ๒๐-๒๒ พฤศจิกายน คณะกรรมการหมู่บ้านและทีมงานได้มีการวางแผนการตั้งรับไว้แล้ว เพราะเราเคยได้รับการอบรมเรื่องการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ จาก ปก. และหน่วยงานอื่นๆ มา แต่เมื่อมาถึงวันที่ ๒๓ น้ำมันลด ชุมชน ก็ดีใจ ลูกอื้อขึ้นมาเตรียมการล้างบ้าน คีนกระสอบทราย เพราะรู้สึกว่าจะไม่ต้องใช้งานแล้ว **แต่ผลสุดท้ายช่วงกลางดึกของคืน วันที่ ๒๓ น้ำกลับมาอีกรอบ มาแรงและเร็ว ชั่วโม่งนิงเพิ่ม มาทีละ ๑๐ เซนติเมตร จนแทบตั้งตัวไม่ทัน...**

ผู้ใหญ่วิรัช ยอมรับว่าส่วนหนึ่งของความผิดพลาด คือการประเมินและออกแบบการรับมือสถานการณ์ไว้เท่าที่ประสบการณ์ชุมชนเคยเจอ กล่าวคือ แม้ว่าชุมชนบ้านโกตาจะประสบกับสภาวะน้ำท่วมบ่อยครั้ง แต่ก็ยังเป็นลักษณะการท่วมเพียง ๖๐-๗๐% ของพื้นที่เท่านั้น มาตราการรับมือจึงออกแบบไว้ตามระดับดังกล่าว มีการชักซ้อม มีพื้นที่ศูนย์อพยพภายในชุมชนเอง แต่เมื่อน้ำท่วมใหญ่ ๑๐๐% ของชุมชน จึงมีความจำเป็นต้องหาทางออกใหม่ๆ หลังจากนั้น ตั้งแต่การมองหาศูนย์พักพิงชั่วคราวนอกชุมชน การชักซ้อมการเคลื่อนย้าย การออกแบบการสื่อสาร และกระจายข่าวในรูปแบบใหม่ๆ

รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมเรื่องปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญๆ เช่น เครื่องปั่นไฟ ซึ่งที่ผ่านมาเตรียมความพร้อมไว้เพียงหนึ่งเครื่องเท่านั้น ผลก็คือไม่เพียงพอต่อความต้องการจริงของคนในชุมชน ภาพสลายชาร์จโทรศัพท์นับ ๒๐-๓๐ เครื่องของชาวบ้านในระหว่างน้ำท่วมได้ยื่นเตือนกับผู้ใหญ่วิรัชเช่นนั้น

ไปจนกระทั่งเรื่องการสื่อสารความสำคัญของการอพยพเมื่อมีคำสั่ง ไม่เช่นนั้นก็จะเกิดกรณีปัญหาความเสี่ยงแก่ผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือแบบกรณีที่ผ่านมา หรือแนวความคิดเรื่องการทำแพสำหรับการขนย้ายสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภคพื้นฐานที่จะทำให้ใช้ชีวิตชั่วคราวได้บนแพ ทั้งยังสามารถป้องกันความเสียหายข้าวของเครื่องใช้ที่สำคัญๆ ไว้ได้ ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ เกิดแรงบันดาลใจจากการมีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี โดยผู้ใหญ่วิรัชเน้นย้ำถึงหลักการที่สำคัญ เรื่องชุมชนจัดการตนเอง ฟังพาหน่วยงานภายนอก

ให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

นอกจากการสวมหมวกกันน็อกของผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่วิรัชยังมีบทบาทการเป็นประธานสภาขบวนองค์กรชุมชนตำบล จ.สตูล รองประธานสภาบริหารน้ำภาคใต้ตอนล่างฝั่งตะวันตก จ.สตูล และอื่นๆ อีกมากมาย ได้ส่งผลให้ตนเองมีภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการรับมือกับภัยพิบัติอยู่เป็นจำนวนมาก

อีกทั้ง ตนเองยังมีความตื่นตัวที่จะศึกษาเรียนรู้รูปแบบการจัดการจากพื้นที่อื่นๆ ผู้ใหญ่วิรัช เปิดเผยว่า ส่วนตัวให้ความสำคัญในการเข้าร่วมงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ตลอด ๒-๓ ปีที่ผ่านมา เพื่อเข้าไปศึกษาหาความรู้ แลกเปลี่ยนเครือข่ายจากเวทีต่างๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากภายในงาน

ผู้ใหญ่วิรัช มองว่า สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมร้อยเครือข่ายการทำงานทั้งในแนวนอนระหว่างภาคประชาสังคม ภาคประชาชน และหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ และเป็นตัวกลางที่สำคัญในการนำข้อเสนอ นโยบายจากฐานราก ที่ออกแบบผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในแนวนอน สื่อสารไปยังผู้มีอำนาจเชิงนโยบายผ่านกลไกคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) และนำเสนอหรือแนวคิดจากด้านบนในระดับนโยบาย กลับมาสื่อสารยังพื้นที่อีกที ซึ่งส่วนตัวเชื่อมั่นว่ากระบวนการออกแบบการรับมือภัยพิบัติใน จ.สตูล หลังจากนี้จะมี สช. เป็นหนึ่งในภาคีเครือข่ายสำคัญที่จะจับมือสานพลังการทำงานร่วมกับพี่น้องชาว จ.สตูล ต่อไป

สานพลัง 'ชุมชน' กับมืออุทกภัย

กระบวนการมีส่วนร่วม คือคำตอบ

เมื่อเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ ช่วงเวลาซึ่งนำพรหวั่นพริ้งที่สุดคงหนีไม่พ้นช่วงขณะเกิดเหตุ ที่ทุกวินาทีของชีวิตต้องต่อสู้เพื่อไต่เส้นของความเป็นและความตาย ทว่า ช่วงที่ใช้เวลายาวนานที่สุดในขั้นตอนของภัยพิบัติ กลับเป็นช่วงระยะของการฟื้นฟู เยียวยา ทั้งสภาพจิตใจ ความหดหู่ และข้าวของเครื่องใช้ภายนอกที่พังทลายสูญหายไปกับภัยพิบัติ

เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ภาคใต้ที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ในฐานะหน่วยงานสานพลังจึงไม่ได้ดำเนินการเพียงแค่การประสานความร่วมมือไปยังภาคีเครือข่ายในพื้นที่อาทิ เครือข่ายสมัชชาสุขภาพจังหวัด คณะกรรมการเขตสุขภาพเพื่อประชาชน (กขป.) ฯลฯ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการรับมือกับภัยพิบัติ โดยทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน และ

ภาคประชาสังคม รวมไปถึง War Room ภาคประชาชน หาดใหญ่ เพื่อหยุดยั้งความโกลาหล ความสับสนอลหม่านในการจัดการภัยพิบัติช่วงแรกเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนภารกิจระยะยาวที่จะสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่เพื่อหาทางออกและมาตรการการรับมืออย่างยั่งยืนในอนาคต

นายกรฤทธิ ชุมบุรุษย์ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายสาธารณะภาคใต้ สช. หนึ่งในผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านภัยพิบัติของ สช. เล่าว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติที่พูดถึงการจัดการภัยพิบัติอยู่ในหลายๆ มิติ และล่าสุดภายในงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘ ได้มีหนึ่งในมติสมัชชาสุขภาพที่สำคัญให้ดำเนินการ เรื่อง “ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาวะในวิกฤตซ้อนวิกฤต” โดยมีข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญหลายด้าน

อาทิ การสนับสนุนและการส่งเสริมให้เกิดการจัดการภัยพิบัติในชุมชน การจัดตั้งกองทุนภัยพิบัติโดยชุมชน การบูรณาการข้อมูลเพื่อให้เตรียมความพร้อมการรับมือภัยพิบัติ ฯลฯ และเมื่อวันที่ ๒ ธ.ค. ๒๕๖๔ ได้มีมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) รับทราบข้อเสนอดังกล่าว พร้อมทั้งสั่งการให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเอาข้อเสนอเชิงนโยบายไปปฏิบัติ

“เราจึงได้นำเอาข้อเสนอเชิงนโยบายจากมติต่างๆ เหล่านี้ ไปขับเคลื่อนการทำงานในพื้นที่ ซึ่งปีที่ผ่านมามีการดำเนินการไปแล้วในพื้นที่ภัยพิบัติน้ำท่วม จ.เชียงราย และ จ.เชียงใหม่ เราเข้าไปสร้างกระบวนการและบูรณาการให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเอง ผ่านกลไกกลางที่มีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และคนในชุมชน ให้มาออกแบบร่วมกันเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ตนเอง และรับมือกับภัยพิบัติในอนาคต ซึ่งเราจะนำเอาประสบการณ์เหล่านี้เข้าไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่น้ำท่วมภาคใต้ ๙ จังหวัด ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ สตูล นครศรีธรรมราช ตรัง ยะลา นราธิวาส ปัตตานี สุราษฎร์ธานี ชุมพร และ สงขลา โดยเฉพาะในพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนักหน่วงจากภัยพิบัติที่ผ่านมา ซึ่งขณะนี้เครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่ต่างๆ เห็นด้วย และจะเริ่มต้นขับเคลื่อนอย่างจริงจังในช่วงเดือนมกราคม ๒๕๖๕ เป็นต้นไป” นายกรฤทธิ กล่าว

นายกรฤทธิ ให้รายละเอียดเพิ่มเติมว่า กระบวนการดังกล่าวจะต้องมีการมาจัดทำแผนร่วมกัน โดยคำนึงถึงห่วงโซ่ของภัยพิบัติอย่างครบวงจร เพื่อออกแบบการรับมือในแต่ละฉากทัศน์ที่อาจจะเกิดขึ้น ตั้งแต่ขั้นตอนเตรียมการป้องกัน ขั้นตอนปฏิบัติในระหว่างการเผชิญเหตุ และแนวปฏิบัติในระยะของการฟื้นฟู ไม่ว่าจะเป็นการจัดเตรียมพื้นที่ศูนย์พักพิง การออกแบบวางแผนระบบการจัดการภายในศูนย์พักพิง การเตรียมอุปกรณ์ช่วยชีวิต การจัดเตรียมอาสาสมัคร และซักซ้อมแผนเผชิญเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดเตรียมฐานข้อมูลบุคคลในชุมชนให้ทราบชัดว่ามีใครอยู่ในพื้นที่ไหนบ้างที่สำคัญต้องจำแนกให้เห็นอย่างชัดเจน

หากกลไกกลางสำเร็จ มันจะทำให้เกิดการเอาจริงกับเรื่องนี้ ไม่ใช่การมาพูดแล้วไม่เอาจริง ไม่ใช่มีภัยพิบัติครั้งหนึ่ง แล้วเราก็ค่อยมาพูดกันครั้งหนึ่ง **แต่มันจะเป็นเรื่องที่เราตระหนักและทำเป็นวาระร่วมกันว่าในทุกๆ ปี เราจะต้องมาพูดคุยกันและสรุปเรื่องนี้** และหากเราสามารถเอาจริงได้ การจัดการภัยพิบัติจะถูกขยับไปอีกระดับ...”

ว่าครัวเรือนใดมีกลุ่มเปราะบางที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นลำดับแรก ข้อตกลงต่างๆ เหล่านี้จะถูกกำหนดไปเป็นกติกาที่ต้องปฏิบัติร่วมกันในชุมชน หากเกิดภัยพิบัติ

หากสามารถสร้างกลไกกลางที่อยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมในการออกแบบ ระหว่างชุมชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาควิชาการ ได้สำเร็จ นายกรฤทธิ เชื่อว่าจะเป็นส่วนสำคัญในการลดความโกลาหล ความสับสนอลหม่าน และลดข้อจำกัดเรื่อง การไม่บูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐแบบเหตุการณ์น้ำท่วมภาคใต้ที่ผ่านมา

กระบวนการเหล่านี้ของ สช. สามารถเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมที่จะทำให้ทุกฝ่ายสามารถร่วมกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ สามารถออกแบบการรับมือกับภัยพิบัติโดยไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกเพียงอย่างเดียว

มากไปกว่านั้น นายกรฤทธิ ให้มุมมองว่าหากกลไกเหล่านี้สามารถผลักดันได้จริง จะเป็นส่วนช่วยสำคัญในการลดช่องว่างทางนโยบายที่ไม่สามารถนำมาทำได้จริงในทางปฏิบัติ เพราะข้อจำกัดอย่างหนึ่งของมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

ข้อเสนอทางนโยบายเหล่านี้ เมื่อส่งไปยังคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน ก็จะถูกส่งต่อไปยังกรม. ส่งการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

ทั้งนี้ แม้ว่าหน่วยงานเหล่านั้นจะมีการจัดทำแผน การปรับแก้กฎหมาย การพัฒนากำลังคน และเตรียมการเรื่องงบประมาณผ่านกองทุนเพื่อรับมือภัยพิบัติตามข้อเสนอ ทว่า เมื่อถึงหน้างานจริงก็ยังคงเกิดความสับสนและโกลาหลในการจัดการ สิ่งเหล่านี้คือช่องว่างทางนโยบาย ที่ยังไม่สามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่จริงได้

“หากกลไกกลางสำเร็จ มันจะทำให้เกิดการเอาจริงกับเรื่องนี้ ไม่ใช่การมาพูดแล้วไม่เอาจริง ไม่ใช่มีภัยพิบัติครั้งหนึ่ง แล้วเราก็ค่อยมาพูดกันครั้งหนึ่ง แต่มันจะเป็นเรื่องที่เราตระหนักและทำเป็นวาระร่วมกันว่าในทุกๆ ปี เราจะต้องมาพูดคุยกันและสรุปเรื่องนี้ และหากเราสามารถเอาจริงได้ การจัดการภัยพิบัติจะถูกขยับไปอีกระดับ เมื่อวันหนึ่งที่เราตื่นรู้และตระหนัก เราก็จะมองว่าการป้องกันย่อมดีกว่าการแก้ไข ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็ตรงตามคอนเซ็ปต์ของ สช. ที่เน้นการส่งเสริมป้องกันมากกว่าที่จะไปแก้ปัญหาปลายทางเรื่องสุขภาพหรือสุขภาพะ” นายกรฤทธิ กล่าว ๑๕

กกก.สุขภาพแห่งชาติ รับทราบ รายงานนโยบายสาธารณะฯ ปี ๖๘ หนุนรัฐบาล 'จัดการภัยพิบัติ'

ที่ประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ครั้งที่ ๔/๒๕๖๘ เมื่อวันที่ ๓ พ.ย. ๒๕๖๘ ซึ่งมี **นายโสภณ ซารัมย์** รองนายกรัฐมนตรี และ ประธานกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เป็นประธานในการประชุม ณ ตึกบัญชาการ ๑ ทำเนียบรัฐบาล เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้มีมติรับทราบและให้ข้อเสนอแนะต่อรายงานนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพไทย ประจำปี ๒๕๖๘ เรื่อง “การจัดการความเสี่ยงภัยพิบัติจากธรรมชาติต่อระบบสุขภาพไทย” ที่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ได้จัดทำขึ้นเป็นแนวทางข้อเสนอต่อหน่วยงาน องค์กร และภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ดำเนินงานต่อไป

สำหรับรายงานนโยบายสาธารณะเพื่อ

สุขภาพฯ ฉบับนี้ มีข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แก่ ๑. ด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสุขภาพที่ยืดหยุ่น เช่น เรื่องของการบริการสุขภาพทุกระดับที่พร้อมปรับเพื่อรับมือภัยพิบัติ ๒. ด้านการจัดการข้อมูลและการสื่อสารความเสี่ยง เช่น แผนที่ความเสี่ยง การสื่อสารความเสี่ยง ๓. ด้านกลไกการบริหารจัดการ การกระจายอำนาจ และการบูรณาการ เช่น กลไกความร่วมมือในการดูแลทั้งระยะก่อน ระหว่าง และหลังเกิดภัยพิบัติ ๔. ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติ เช่น กฎระเบียบการใช้งบประมาณในภาวะฉุกเฉิน ๕. ด้านการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและพัฒนาความรู้ด้านภัยพิบัติของประชาชนในระยะยาว เช่น ความรู้เรื่องภัยพิบัติ การส่งเสริมบทบาทชุมชน

นพ.สุเทพ เพชรมาก เลขาธิการ คสช. เปิดเผยว่า สช. พิจารณาเห็นว่าการจัดการความเสี่ยงภัยพิบัติจากธรรมชาติต่อระบบสุขภาพไทย เป็นเรื่องสำคัญที่ควรเร่งเสนอต่อกลไกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปใช้ประโยชน์จึงได้จัดทำเอกสารรายงานฯ เพื่อนำส่งให้หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประกอบการดำเนินงาน และเป็นบทบาทของ คสช. ตามมาตรา ๒๕(๒) พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่มีหน้าที่และอำนาจในการให้ข้อเสนอแนะหรือให้คำปรึกษาต่อคณะรัฐมนตรี (ครม.) เกี่ยวกับนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ พร้อมติดตามผลดังกล่าว

ทั้งนี้ สช. ใช้เกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกประเด็นเพื่อจัดทำรายงานฯ คือเป็นประเด็นที่มีความสอดคล้องตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นนโยบายที่สังคมหรือรัฐบาลให้

ความสนใจ เป็นนโยบายที่มีการขับเคลื่อนร่วมกันหลายภาคส่วน มีผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบาง หรือมีความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และระดับชาติ ตลอดจนมีการขับเคลื่อนมาแล้วระยะหนึ่ง

“จากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องแล้วพบว่า แนวโน้มสถานการณ์การเกิดภัยพิบัติมีความถี่และความรุนแรงมากขึ้นทั้งภัยธรรมชาติ และภัยที่มาจากน้ำมือมนุษย์ ส่งผลกระทบทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมสุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คน แม้ปัจจุบันเราจะมีกรอบแนวคิดและแผนระดับชาติด้านการจัดการภัยพิบัติอยู่มากมาย แต่การปฏิบัติจริงยังเน้นการกำหนดมาตรการเชิงรับมากกว่าเชิงป้องกันและเตรียมความพร้อม” เลขาธิการ คสช. กล่าว

นอกจากนี้ รายงานฉบับดังกล่าวยังถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาระเบียบวาระเรื่อง “ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพในวิกฤต

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องแล้วพบว่า แนวโน้มสถานการณ์การเกิดภัยพิบัติมีความถี่และความรุนแรงมากขึ้น ทั้งภัยธรรมชาติ และภัยที่มาจากน้ำมือมนุษย์ ส่งผลกระทบทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คน แม้ปัจจุบันเราจะมีกรอบแนวคิดและแผนระดับชาติด้านการจัดการภัยพิบัติอยู่มากมาย แต่การปฏิบัติจริงยังเน้นการกำหนดมาตรการเชิงรับ มากกว่าเชิงป้องกันและเตรียมความพร้อม...”

ซ้อนวิกฤต” ที่พัฒนาเป็นมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘ พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่มีการจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๗ - ๒๘ พ.ย. ๒๕๖๔ ที่อาคารอิมแพ็ค ฟอรั่ม เมืองทองธานี ด้วย

นายไมตรี จงไกรจักร์ กรรมการคสช. กล่าวว่า การจัดการภัยพิบัติ เป็นหนึ่งในประเด็นที่รัฐบาลโดย นายอนุทิน ชาญวีรกูล นายกรัฐมนตรี ได้มีการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา ซึ่งแม้จะมีแนวปฏิบัติอยู่บ้าง แต่รายงานการศึกษาที่ คสช. ร่วมกันรับทราบในครั้งนี้ ถือเป็นแนวนโยบายที่จะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้เร่งรัดให้ประธาน คสช. นำข้อเสนอนี้เข้าสู่ที่ประชุม ครม. โดยเร็ว เพื่อให้ตอบสนองต่อนโยบายที่รัฐบาลแถลงต่อสภา ซึ่งทางคณะทำงานก็พร้อมที่จะช่วยให้เกิดการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมต่อไป

วันเดียวกัน ที่ประชุม คสช. ยังได้มีมติรับทราบและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน

ตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงานตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ (คสมส.) ได้สรุปภาพรวมตั้งแต่ปี ๒๕๕๑-๒๕๖๗ พบว่ามีมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๙๘ มติ แบ่งเป็นกลุ่มมติที่มีการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายสำคัญของมติแล้ว (A: Achieved) ๓๗ มติ, กลุ่มมติที่กำลังดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (O: On-going) จำนวน ๔๒ มติ, กลุ่มมติที่เห็นควรที่จะต้องนำมาทบทวนใหม่ (R: To be revisited) จำนวน ๘ มติ, กลุ่มมติที่เห็นควรให้ยุติ เนื่องจากมีมติใหม่ครอบคลุมมติเดิม และไม่สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน (E: End-up) จำนวน ๓ มติ และ กลุ่มมติที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนและต้องหากกลไกเพื่อขับเคลื่อน (M: To find Key Mechanism) จำนวน ๘ มติ ๕

§ กฎหมาย ภัย พิบัติ

: สิทธิหน้าที่ และพลังชุมชน เพื่อสุขภาวะที่ยั่งยืน

ในยุคที่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนำมาซึ่งภัยธรรมชาติที่รุนแรงและคาดการณ์ได้ยากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วมฉับพลัน พายุฤดูร้อน หรือแม้แต่ภัยจากโรคระบาดและฝุ่นควันพิษ “ภัยพิบัติ” จึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป การเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องจึงเป็นมากกว่าการรู้ข้อบังคับ แต่คือการสร้างความตระหนักรู้ ที่จะช่วยให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิ ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และรักษาไว้ซึ่งสุขภาวะที่ดีแม้ในยามวิกฤต

๑. กฎหมายแม่บท: ความปลอดภัยภายใต้อำนาจการจัดการ

พ.ร.บ. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ คือกฎหมายหลักที่วางโครงสร้างการจัดการภัยของประเทศไทย ประเด็นสำคัญที่ประชาชนต้องทำความเข้าใจคือ “อำนาจของเจ้าพนักงาน” ในขณะเกิดภัย ซึ่งมีวัตถุประสงค์สูงสุดเพื่อรักษาชีวิตของประชาชน กฎหมายให้อำนาจผู้อำนวยการในแต่ละระดับ (เช่น นายก อบต. นายก เทศมนตรี นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด) ในการสั่งอพยพประชาชนออกจากพื้นที่เสี่ยงภัย หรือห้ามเข้าไปในพื้นที่ที่อาจเกิดอันตราย

นอกจากนี้ ในกรณีวิกฤตที่รัฐอาจจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหรือที่ดินของเอกชนเพื่อระงับภัย (เช่น การทำคันกั้นน้ำหรือทางระบายน้ำฉุกเฉิน) กฎหมายระบุว่ารัฐสามารถดำเนินการได้แต่ต้องมีการจ่าย “ค่าชดเชยที่เป็นธรรม” ในภายหลัง การ

ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่จึงเป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่มาพร้อมกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินไปพร้อมกัน

๒. สิทธิในความร่วมมือ: พลังชุมชนตามกฎหมายสุขภาพแห่งชาติ

หัวใจสำคัญของการ “สานพลัง” คือการสร้างส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับ พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ กฎหมายฉบับนี้ยืนยันว่าสุขภาพไม่ใช่แค่การไม่เจ็บป่วย แต่คือความสมบูรณ์ของมนุษย์ทั้งทางกาย จิต ปัญญา และสังคม โดยเฉพาะมาตรา ๕ ที่ระบุว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ” ดังนั้นประชาชนย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐเพื่อให้ได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และควรได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์ภัยพิบัติอย่างรวดเร็วและทั่วถึง เพื่อให้สามารถตัดสินใจป้องกันตนเองได้ทันทั่วทั้ง

ยิ่งไปกว่านั้น กฎหมายยังส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกันสร้าง “ธรรมนูญสุขภาพพื้นที่” หรือกติกาชุมชนในการรับมือภัยพิบัติ เช่น การสำรวจรายชื่อกลุ่มเปราะบางอย่างผู้สูงอายุหรือผู้ป่วยติดเตียงในหมู่บ้าน เพื่อจัดลำดับการช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน การมีแผนรับมือที่มาจากเสียงของคนในพื้นที่เองเช่นนี้ คือการใช้สิทธิตามกฎหมายเพื่อสร้างสุขภาวะที่เข้มแข็งจากฐานราก

๓. การสาธารณสุข: ป้องกัน “ภัยซ้อนภัย” หลังวิกฤต

เมื่อน้ำลดหรือเหตุการณ์สงบลง ภัยที่น่ากลัวไม่แพ้กันคือโรคระบาดที่มากับความสกปรก พ.ร.บ. การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงมอบอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลเรื่องสุขภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการจัดการขยะขึ้นใหญ่ที่มากับน้ำ การกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค ประชาชนมีหน้าที่จัดการพื้นที่ของตนเองให้ถูกสุขลักษณะตามคำแนะนำ และมีสิทธิร้องขอให้รัฐเข้าดำเนินการจัดการสิ่งที่เป็น “เหตุรำคาญ” หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพในพื้นที่ส่วนรวม เพื่อไม่ให้เกิดโรคระบาดซ้ำเติมความเดือดร้อนที่เผชิญอยู่

๔. สิทธิการเยียวยา

หัวใจของการฟื้นฟูคือการได้รับความช่วยเหลืออย่างทั่วถึงผ่าน ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยเงินทดรองราชการ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๖๒ เมื่อรัฐประกาศให้พื้นที่นั้นเป็นเขตพื้นที่ประสบภัย ประชาชนต้องรักษาสีทึบของตนเองโดยการ:

บันทึกหลักฐาน: ถ่ายภาพความเสียหายของที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตร หรือปศุสัตว์ไว้อย่างละเอียด

ยื่นความจำนง: รับแจ้งความเสียหายต่อผู้ใหญ่บ้าน อบต. หรือเทศบาล ภายในระยะเวลาที่กำหนด (โดยปกติไม่เกิน ๙๐ วัน)

การเข้าถึงสิทธิ: รัฐมีงบประมาณสนับสนุน ทั้งค่าจัดการศพกรณีมีผู้เสียชีวิต ค่าซ่อมแซมบ้านตามความเสียหายจริง (ภายใต้เพดานที่กำหนด) และค่าเครื่องมือประกอบอาชีพเพื่อให้ประชาชนสามารถกลับมาลุกขึ้นยืนได้อีกครั้งโดยเร็ว

บทสรุป

การรับทราบสิทธิตามระเบียบกฎหมายอันเกี่ยวเนื่องกับภัยพิบัติไม่ใช่เพียงเรื่องของการปฏิบัติตามข้อบังคับ แต่คือการเข้าใจ “ระบบ” ที่จะช่วยให้เราอยู่รอดและได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียม เมื่อประชาชนรู้หน้าที่และเข้าใจสิทธิ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน จะกลายเป็นพลังสำคัญที่ช่วยลดความสูญเสียและสร้างความมั่นใจว่า ไม่ว่าวิกฤตจะรุนแรงเพียงใด เราจะสามารถก้าวผ่านไปได้ด้วยความเข้มแข็งและคงไว้ซึ่งสุขภาวะที่ยั่งยืน ๑

ภัยพิบัติ

เสียงของป่า ในเวทีโลก :

ท่ามกลางวิกฤตโลกรวนที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมอีกต่อไป หากแต่เป็นวิกฤตด้านความมั่นคงทางอาหาร วิถีชีวิต และความอยู่รอดของผู้คนจำนวนมากทั่วโลก โดยเฉพาะกลุ่มที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

การรับมือกับปัญหาในระดับโครงสร้างจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องอาศัยเวทีขนาดใหญ่ที่สุดอย่าง สมัชชาประเทศภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Conference of the Parties: COP) ซึ่งรวมผู้แทนจากกว่า ๑๙๕ ประเทศสมาชิกพร้อมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากหลากหลายภาคส่วน เพื่อร่วมกำหนดทิศทางนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของโลก

ในปี ๒๐๒๕ การประชุม COP30 ถูกจัดขึ้น ณ เมือง Belém ประเทศบราซิล พร้อมคำประกาศอย่างยิ่งใหญ่ว่าเป็นการจัด COP ที่มีการมีส่วนร่วมของ ‘ชนพื้นเมือง’ (Indigenous People) มากที่สุดนับตั้งแต่มีการจัดประชุมมา โดยมีกลุ่มชนพื้นเมือง และองค์กรด้านชนพื้นเมืองจากประเทศสมาชิกต่างๆ มีชื่อเข้าร่วมกว่า ๑,๐๐๐ คน และในจำนวนนี้ มีเพียงประมาณ ๓๖๐ คนเท่านั้น ที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ Blue Zone (พื้นที่สำหรับการเจรจา ถกเถียง เพื่อกำหนดนโยบาย)

ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนก้าวสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้ชนพื้นเมืองเข้ามามีบทบาทใน

ชนพื้นเมืองผู้อยู่กับป่ากับการมีส่วนร่วม ในเวที COP30 ประเทศบราซิล

เวทีสิ่งแวดล้อมระดับโลก ทว่า “การมีส่วนร่วม” ของชนพื้นเมืองใน COP30 ไม่ได้จบลงเพียงแค่จำนวนผู้ได้รับบัตรผ่านเข้าไปในห้องประชุม

ชนพื้นเมืองที่ “ไม่ได้รับเชิญ” ก็อยู่ที่ นี่ (UNINVITED INDIGENOUS PEOPLE IS HERE)

นอกเหนือจากกลุ่มชนพื้นเมืองที่กล่าวข้างต้น ในช่วงการประชุม COP30 ชนพื้นเมืองในบราซิลที่ไม่ได้รับการรับรองหรือเทียบเชิญเข้าสู่งานกว่า ๙๐ ชีวิต สวมใส่ชุดประจำเผ่า ปิดทางเข้าอาคารจัดการประชุม และบุกเข้าไปในพื้นที่ Blue Zone พร้อมประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนเพื่อเรียกร้องการแสดงออกของรัฐบาลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างจริงจัง

มากขึ้น

พวกเขามาในฐานะเจ้าของผืนป่า ผู้ใช้ชีวิตร่วมกับป่า และผู้พึ่งพิงป่าเพื่อการดำรงชีวิต การปรากฏตัวของพวกเขาไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อให้ “เสียงถูกได้ยิน” แต่ต้องการให้เสียงนั้น ถูกนำเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างแท้จริง

“เงินคือสิ่งที่เรากินไม่ได้ แต่ป่าคือสิ่งที่ทำให้เรามีชีวิตอยู่ได้”

คำประกาศนี้ไม่ใช่เพียงถ้อยคำเชิงสัญลักษณ์ หากแต่เป็นการตั้งคำถามโดยตรงต่อโครงสร้างการเจรจาด้านสภาพภูมิอากาศที่ยังคงให้ความสำคัญกับกลไกทางการเงิน การลงทุน และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มากกว่าวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของผู้คนที่อยู่แนวหน้าของผลกระทบจากโลกรวน

แม้ภาพของการประท้วงในเวทีนานาชาติมักถูกเชื่อมโยงกับความรุนแรง ความวุ่นวาย และการปะทะกับเจ้าหน้าที่ แต่รัฐบาลบราซิลกลับระบุว่าการเคลื่อนไหวครั้งนี้เป็น “legitimate protest” หรือการชุมนุมที่ชอบด้วยกฎหมาย การยอมรับอย่างเป็นทางการ

ทางการว่าการเรียกร้องของชนพื้นเมืองคือส่วนหนึ่งของกระบวนการประชาธิปไตยด้านสิ่งแวดล้อม

แต่ในอีกฟากหนึ่งของเมืองกลุ่มองค์กรอิสระภาคประชาชน และนักเคลื่อนไหวจากหลากหลาย

ประเทศ ต่างร่วมเดินขบวนเพื่อเรียกร้องการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมจากรัฐบาลและนานาชาติทั้งเมือง Belém (แอบกระซิบว่ามีประชาชนคนไทยร่วม advocate ปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในขบวนนี้เช่นกัน)

การมีส่วนร่วม: มากกว่าการนั่ง อยู่ในห้องประชุม

ภาพที่เกิดขึ้นใน COP30 ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การมีส่วนร่วม (participation) ไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว และไม่ควรถูกจำกัดอยู่แค่การได้รับเชิญ การถือบัตรผ่าน หรือการมีที่นั่งในห้องเจรจาเท่านั้น

การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นในหลากหลายระดับ ตั้งแต่การเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ การประท้วง ไปจนถึงการทำลายโครงสร้างอำนาจที่กำหนดว่า “ใครมีสิทธิพูด” และ “เสียงของใครมีน้ำหนัก”

**คำถามสำคัญจึงไม่ใช่ว่า ใครได้รับเชิญ
ใครลงทะเบียน**

แต่คือเราจะออกแบบกระบวนการอย่างไรให้ทุกเสียง ทั้งที่ได้รับเชิญและไม่ได้รับเชิญ ทั้งลงทะเบียนและไม่ได้ลงทะเบียน ถูกฟังอย่างมีความหมาย และถูกนำไปใช้ในการตัดสินใจจริง

หากการมีส่วนร่วมยังคงหยุดอยู่แค่เชิงสัญลักษณ์การเปิดพื้นที่ก็อาจเป็นเพียงภาพลวงตาของความครอบคลุม (inclusive) ขณะที่นโยบายยังคงถูกกำหนดโดยกลุ่มอำนาจเดิม การรับมือกับวิกฤตโลกรวนอย่างแท้จริงจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามคำว่า “การมีส่วนร่วม” ในเชิงปริมาณ และหาทางออกไปสู่การสร้างกลไกที่ถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

เพราะท้ายที่สุดแล้ว การแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากเสียงของผู้ที่อยู่กับป่า อยู่กับน้ำ และอยู่กับผืนดิน ถูกเชิญให้พูด แต่ไม่เคยถูกเชิญให้ตัดสินใจ 🌿

นโยบายสาธารณะเสริมความเข้มแข็ง ระบบจัดการใน 'วิกฤตซ้อนวิกฤต'

สถานการณ์ของโลกและประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับ “ภาวะวิกฤตซ้อนวิกฤต (Polycrisis)” อันเกิดจากปัจจัยหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติโรคระบาด ความขัดแย้งทางภูมิรัฐศาสตร์ วิกฤตเศรษฐกิจและพลังงาน ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งล้วนเกิดขึ้นพร้อมกันและเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อชีวิต สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของมนุษยชาติ

ตัวอย่างที่ประจักษ์ชัด ได้แก่ การระบาดของโรคโควิด-19 วิกฤตสภาพภูมิอากาศ วิกฤตอาหาร และพลังงาน รวมถึงการอพยพย้ายถิ่นของประชากรในขณะเดียวกัน ประเทศไทยเองก็เผชิญวิกฤต

ซ้อนวิกฤตอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางเชิงระบบ และตอกย้ำถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการบริหารจัดการประเทศด้วยแนวทางที่บูรณาการ ยืดหยุ่น และพร้อมรับมือกับวิกฤตที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้นในอนาคต

แม้ที่ผ่านมาจะมีความพยายามในการจัดการภัยพิบัติและวิกฤตด้านสุขภาพ ผ่านความร่วมมือของหลายภาคส่วน รวมถึงการมีมติสมัชชาสุขภาพเกี่ยวกับวิกฤตสุขภาพแล้วหลายมติ แต่ผลลัพธ์ยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวัง และยังปรากฏข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในระยะก่อนเกิดวิกฤต ซึ่งพบว่าระบบการบริหารจัดการด้านการป้องกัน (prevention) การบรรเทาผลกระทบ (mitigation) และ

การเตรียมความพร้อม (preparedness) ยังไม่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพเพียงพอ

การพัฒนานโยบายสาธารณะเรื่อง “ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพในวิกฤตซ้อนวิกฤต” จึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการบริหารจัดการระบบที่เกี่ยวข้องเพื่อสุขภาพในวิกฤตซ้อนวิกฤตได้อย่างรอบด้านและยั่งยืน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและลดผลกระทบเชิงลบอย่างรุนแรงต่อชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สิน สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ระบบสุขภาพ และความศรัทธาในกลไกภาครัฐ โดยมุ่งเสริมสร้างระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพในวิกฤตซ้อนวิกฤตที่มีความเข้มแข็งระดับพื้นที่ โดยเฉพาะระดับอำเภอ เขตกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา มีระบบสนับสนุนที่สอดคล้องเชื่อมโยงกัน และเสริมพลังการมีส่วนร่วมเพื่อให้ระบบบริหารจัดการมีความ “ยืดหยุ่น (Resilient) และยั่งยืน (Sustainable)” ส่งผลให้ประชาชนและชุมชนมีสุขภาพะ ด้วยการ ๑. บริหารจัดการเชิงรุกเพื่อป้องกันบรรเทาผลกระทบ เตรียมความพร้อมก่อนเกิดวิกฤต ๒. บริหารจัดการที่รวดเร็วและมีเอกภาพเพื่อตอบโต้วิกฤต และ ๓. บริหารจัดการฟื้นฟูอย่างยั่งยืนและลดบทบาทหลังเกิดวิกฤต

ถัดจากนี้อยู่ในช่วงของการเตรียมการขับเคลื่อนซึ่งจะมีทั้งการจัดประชุมร่วมกับหน่วยงานหลัก ไม่ว่าจะเป็นกองสาธารณสุขฉุกเฉิน กระทรวงสาธารณสุข กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (ปภ.) กระทรวงมหาดไทย สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สพฉ.) และภาคีเครือข่าย เพื่อกำหนดแผนการขับเคลื่อนร่วมกัน และอยู่ระหว่างการเตรียมเสนอมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๘ เรื่อง ระบบบริหารจัดการเพื่อสุขภาพในวิกฤตซ้อนวิกฤต เข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ และที่ประชุมคณะรัฐมนตรีต่อไป รวมทั้งอยู่ระหว่างการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านจัดการภัยพิบัติ ปี ๒๕๖๙-๒๕๗๑ ซึ่งเป็นความร่วมมือขององค์กรภาคีอาสา ๙ องค์กร (สสส. สปสช. พอช. สรพ. สวรส. สพฉ. บพท. นิด้า และ สช.) ๑

“เป้าหมายสำคัญในลำดับถัดไป
คือการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว
ไปสู่การปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรมและเกิด
ผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง”

คลิปที่ต้องดู

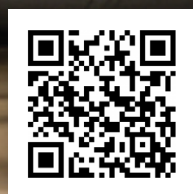
เรื่อง สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ภัยพิบัติ
ภาคใต้
กับทางออก
ที่ยั่งยืน

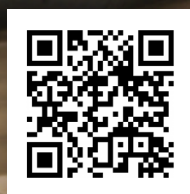

ทำอะไร ให้ความสูญเสียน้อยลง?

คลิปนี้มีคำตอบ! ชวนคนรุ่นใหม่มาฟัง
แนวคิดการจัดการภัยพิบัติและสุขภาพจาก
ผู้เชี่ยวชาญ และคนทำงานจริงในพื้นที่ภาคใต้
ในคลิปนี้เราชวนคุยเรื่อง การวางแผนรับมือภัย
ฉุกเฉินระดับท้องถิ่น บทบาทของคนรุ่นใหม่กับ
การดูแลสุขภาพในพื้นที่ การสร้างเครือข่าย
ความปลอดภัยที่ไม่ใช่แค่การ “ถอดบทเรียน”
แต่คือการ “ลงมือทำ” ไม่อยากให้ความสูญเสีย
ซ้ำรอย ต้องฟัง 🎧

ชมคลิปดี

ติดตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ

EDITORIAL TEAM

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
นพ.สุเทพ เพชรมาก
กลุ่มงานสื่อสารสังคม สช.

เจ้าของ
ที่ปรึกษา
บรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ
ยุวลักษณ์ เหมะวิบูลย์
พงศ์นรินทร์ มากรัตน์
สิริรัฐ วัชรเลิศกานต์
แคทรียา การาม
ชนัญชิตา จันทน์หมื่น

ที่อยู่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
ชั้น ๓ อาคารสุขภาพแห่งชาติ
๘๘/๓๙ หมู่ ๔ ถ.ติวานนท์ ๑๔
ต.ตลาดขวัญ อ.เมือง จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๘๓๒ ๙๐๑๓ แฟกซ์ ๐ ๒๘๓๒ ๙๐๐๑
อีเมล nhco@saraban.mail.go.th
เว็บไซต์ www.nationalhealth.or.th
เฟซบุ๊ก www.facebook.com/NHCO.thai

ผลิต

บริษัท แจ่มแจ่มกรุ๊ป จำกัด

ติดต่อกองบรรณาธิการ

บริษัท แจ่มแจ่มกรุ๊ป จำกัด

๓๕๓/๔๔๕ หมู่บ้าน The Connect

๗/๑ ถ.เทิดราชัน แขวงสีกัน เขตดอนเมือง

กทม. ๑๐๒๑๐

โทรศัพท์ ๐๘ ๗๑๗๑ ๘๙๔๔

JAMJAM GROUP CO., LTD.

20 м.р. 69